

Troyacademy 5 (2),219-230 , 2020
Geliş/Received: 24.07.2020 • Kabul / Accepted: 24.09.2020
doi: <https://doi.org/10.31454/usb.773185>

Hâkimiyet-İ Milliye Gazetesine Göre Millî Mücadele Yıllarında Rusya İle Münasebetler

Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU *

Öz

Millî Mücadele devam ederken Ankara'da Mustafa Kemal'in kurmakta olduğu Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya arasında çeşitli münasebetler olmuştur. Rusya'da Çarlık yönetiminin ihtilâlle sona ermesinden sonra yeni yönetim oluşmuştur. Rusya'daki yönetim değişikliği Türkiye'yi de yakından ilgilendirmiştir. Bu yıllarda Rusya, Millî Mücadele boyunca Ankara'daki yeni yönetime yardımda bulunacak kadar Türkiye'yi desteklemiştir. Ankara'da bizzat Mustafa Kemal tarafından editörlüğü yapılarak basılan Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayımlanan yazılarda Rusya ile münasebetlerimiz ortaya çıkmaktadır. Atatürk'ün Rusya'daki yeni yönetime bakışı ve bu doğrultuda Türk- Rus ilişkileri Hâkimiyet-i Milliye'nin farklı nüshalarında görülebilmektedir. Bu nüshalardan olan "Türkler ve Müttehid Rus Cumhuriyeti Münasebeti" veya "Millî Ordu-Kızıl Ordu" gibi yazılar Atatürk'ün Rusya'ya bakışını kamuoyuna duyurması bakımından dikkate değerdir. Atatürk'ün daha önce yayımlanmamış bu yazıları Millî Mücadele döneminde Ankara'da yeni teşekkül eden Türkiye'nin siyasi politikasını yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Düzenli aralıklarla Ankara Ulus'ta çıkan Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin günümüze kadar yayımlanmamış bu konuyla ilgili nüshaları bizzat Mustafa Kemal imzasını taşımaktadır. Eski harflerle basılan gazetenin farklı nüshaları incelendiğinde o dönem Türkiye Rusya ilişkileri daha net anlaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Millî Mücadele, Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Türkiye- Rusya ilişkileri

Relations With Russia In The National Struggle Years According To Newspaper Of Hâkimiyet-İ Milliye

Abstract

There have been various relations between the Republic of Turkey founded by Mustafa Kemal and Russia while the National Struggle continues. After the end of the tsarist rule, the new administration was formed in Russia. Turkey has been closely involved with the change of management in there. Russia enough supported the new government in Ankara during the National Struggle. Our relations with Russia are revealed by Mustafa Kemal himself in the article published with the signature of Mustafa Kemal in the newspaper of Hâkimiyet-i Milliye which edited and published by Mustafa Kemal himself in Ankara. Atatürk's view of the new administration in Russia and Turkish-Russian relations can be seen in different copies of Hâkimiyet-i Milliye. The writings such as "Relations Between Turks and the Confederate Russian Republic" or "National Army-Red Army" are important because it shows Atatürk's view to Russia. Atatürk's previously unpublished writings are important for reflecting new Turkey's political policies during the National Struggle in Ankara. The copies of the newspaper Hâkimiyet-i Milliye, published in Ankara on a regular basis, have been issued by Mustafa Kemal himself. Turkey-Russia relations are more clearly understood when different copies of the newspaper

*-Prof. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, orcid.org/0000-0002-2521-8562
E mail: dogramacioglu@kilis.edu.tr

which printed the old letters examined.

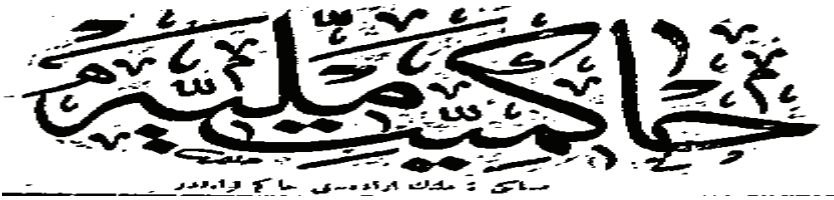
Key Words: National Struggle, newspaper of Hâkimiyet-i Milliye, Turkey-Russia relations

GİRİŞ

Millî Mücadele yıllarında ve sonrasında Türkiye Rusya ile yakınlaşmaya başlamış ve iki ülke arasında dostluk söylemleri gelişmeye başlamıştı. Bu yıllarda günlük olarak yayınlanan ve bizzat Mustafa Kemal imzasıyla çıkan yazılarda Rusya ile sıcak ilişkilerin ilk sinyalleri verilmekteydi. Bu sırada aynı şekilde Rusya'dan da Türkiye'ye sıcak mesajlar geliyordu. Doğu Batı dengesini her zaman gözeten Mustafa Kemal Batı yörüngesinden çıkmadan Rusya'ya yakınlaşıyordu. Böylece güçler dengesini siyasi iradesiyle gerçekleştirmiş oluyordu. Dönemin ekonomik ve siyasi koşulları göz önüne alındığında Türk Rus dostluğunun önemi daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

1. HÂKİMİYET-İ MİLLİYE'DE RUSYA

Millî Mücadele'den yeni çıkmış olan Anadolu coğrafyası yeni bir savaşı kaldıracak durumda değildi. Dolayısıyla artık barış ve dostluk ortamının tesisi gerekliydi.² Bu doğrultuda öncelikle Batı devletleri sonra da Rusya olmak üzere ikili ilişkiler güçlendirilmek istenmekteydi. Bu doğrultuda Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde Rusya ile ilgili çok sayıda haber metni yayımlanmıştır. Bazen de okurların bilgilendirilmesi için fikrî yazılara da yer verilmiştir. Türkiye, Yunanistan'ı yenilgiye uğrattınca Sovyet Rusya'sı Türkiye'yi ilk tebrik eden devlet olmuştur. Sakarya zaferinden sonra Rusya'dan gelen tebrik telgrafında şu ifadeler yer almıştır:

(Hâkimiyet-i Milliye logosu, 10 Ocak 1920, Bu logo gazetenin tüm nüshalarında kullanılmıştır.)

2- Bu konuda Anadolu'daki farklı şehirlerdeki durum için bkz. Metin Akis, XVI. Yüzyılda Ayntab Sancağında Ticaret ve Sosyal Zümreler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, 38. ICANAS Bildirileri Kitabı, Ankara 2007

سوويه ت روسيه سي ظفر عزي تبريك ايدييور

توركياء بروتوك ملت مجلسي خارجه وكيلى احمد مختار بك افندي به

وكيل بك افندي

تصلماتكوزك موجوديت مليه ليرى مداقه اينجون فوق العاده جاسارت و شتابه وشايان تقدير بر
فداكارلته حرب ايدرك بو ايه ده بالكرء اءا كند ليريه قانق و غرب ايجريالستلى طرفدن حياه
ومكمللا تجوز ايداش اولان بر دشمنك عقودانه سولته كونلرجه داباغقه قاليوب
دشمنك قهرى قيردنى اوانق عجبور و جيت ايدرك اناطول بر اءدن ملرء ايجرن تعقيب
اينديكى حكومت متبوعه يمه بيهدير ملك شريفه مبهى اولدم.

تورك ملتك اناطوليه و مشيقي تحكيم ايدن بوموقيتدن دولاي ذات عاليلى تبريك
ايدركن جينه يونانيلر قارشى قلمى بر مظلمه تله توركياء بروتوك ملت مجلسي رئيسى باشا
حضر ليرى تبريك ايتك سادته نائل اوله جىمى اميد ايدييورم . بومظلمت اناطوليه
يونانيلردن اطهر ايدرك و حكومت مليه ء قهر ايجريالستلى ازمك و غصب ايدان
حقوقى استرداد ايتك صورتيه شرقك مظلوم اقوانق بو كستمك معطوف مساعى بى دوشونمك
قرستى و بره جكدور.

احترامات قاتنه مك قبولق رجا ايدرم بك افندي .

روسيه شورالر جه ورتى عئلى

مديرانى

(Yukarıdaki nüsha Hâkimiyet-i Millîye gazetesinin 8 Nisan 1337 / Cuma, Numara 154, Sayfa 1, Sütun 2-3 kısmından alınmıştır. Aşağıda günümüz harflerine aktarılmış şekli görülmektedir.)

“Sovyet Rusyası zaferimizi tebrik ediyor.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekili Ahmet Muhtar Bey Efendiye

Vekil Beyefendi

Kıtatımızın mevcudiyet-i milliyelerini müdafaa için fevkalade metanet ve sebatla ve şâyân-ı takdir fedakârlıkla harp ederek bu sayede yalnız adeden getirdiklerine garp emperyalistleri tarafından himaye ve mükemmelen teçhiz edilmiş olan bir düşmanın akûrane savletine günlerce dayanmakla kalmayıp düşmanın taarruzunu kırdığımızı ve onu mecbur-ı ricât ederek ana topraktan tard için takip ettiğini hükümet-i mezkuraya bildirmek şerefiyle müheyya oldum

Türk milletinin Anadolu’da vaziyetini tahkim eden bu muvaffakiyetten dolayı zât-ı âlilerini tebrik ederken yakında Yunanlılara karşı kat’i bir muzafferiyetle Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisini, Paşa Hazretlerini tebrik etmek saadetine nail olacağımı ümid ediyorum. Bu muzafferiyet, Anadolu’yu Yunanlılardan tathir edecek ve hükümet-i milliyeye, garp

emperyalizmini ezmeye ve gasp edilen haklarını istirdat etmek suretiyle şarkın mazlum akvamını yükseltmeğe matuf mesai'yi düşünmek fırsatını verecektir. İhtirâmât-ı fâikâmın kabulünü recâ ederim efendi.

Rusya Şurâlar Cumhuriyeti

*Mümessili Medivani*³

Türkiye Rusya dostluğu taraflar arasında karşılıklı güven ortamına bağlı olarak devam etmiş ve Millî Mücadele başlarken Rusya, Türkiye'nin menfaatlerine uygun davranmıştır. Rusya Şurâlar Cumhuriyeti Mümessili Medivani, Türkiye'nin zaferini bu yazısında tebrik etmektedir.

Gazetede yer alan bir başka yazıda Rusya'nın Dışişleri Bakanı Çiçerin, Rusya namına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal'e gönderdiği mektupla Türkiye ile Rusya arasında bazı maddeler üzerinde uzlaşmaya varılmasını istemiştir. Mustafa Kemal, Rusya'ya gönderdiği tarihî yazıda Türkiye'nin şartlarını sıralamıştır:

“Rusya Sovyet Cumhuriyeti Umûr-ı Hariciye Ahalî Komiseri Efendi'ye: Türkiye Türklerindir, kapitülasyonlar ve malî kontrol mülgâdır, ekalliyetlerin hukuku mahfuzdur. Müttehid köylü ve amele cumhuriyeti istiklali için mücadele eden Türk halkının muvaffakiyetini meserretle bekliyor. Biz istiklâlimizi muhafaza etmekle iktifâ etmiyoruz. Aynı zamanda garp emperyalistlerinin kuvvetleri ve malum olan her vasıtalarıyla Türk milletini emperyalizme vâsita ittihaz etmek istemelerine mani oluyoruz. Bu sûretle bütün beşeriyete hizmet ettiğimize kâni'iz. Rus ve Türk milletlerini birleştirecek sağlam muhâdenet esaslarının ameli ve maddî bir surette semerâtını gösterebileceğinden ümitdâr olmakla bahtiyâr buluyorum.

(...) Umûr-ı Hariciye Komiseri Efendi, kemâl-i samimiyetle izâh ettiğimiz bervech-i beyânâtımızla Sovyet Cumhuriyeti ile tesis edeceğimiz münâsebette tarafeynin emniyetnâme içinde bulunmasına ne kadar ehemmiyet verdiğimizi iblağ ile kesb-i şeref eylerim.

Büyük Millet Meclisi Reisi

*Mustafa Kemal*⁴

تورک کور و متحد روس جمهورتی مناسباتی
تورکیه تورک کور کدر... - قاپیتولاسیونلر و مالی قوتلرول ملقادر... - اقلتیلرک حقوقی محفوظلدر... - متحد کویلی و عمله جمهورتی
استقلالی ایچون مجاهده ایدهن تورک خلقتک موفقیاتی مسرتله بکله بورا...

3- İmzasız, Sovyet Rusya'sı Zaferimizi Tebrik Ediyor, Hâkimiyet-i Milliye, 8 Nisan 1337 / Cuma, Numara 154, Sayfa 1, Sütun 2-3

4- Mustafa Kemal, Türkler ve Müttehid Rus Cumhuriyeti Münasebeti, Hâkimiyet-i Milliye, 8 Temmuz 1336 / Perşembe, Numara 44, Sayfa 3, Sütun 1-2-3

(Yukarıdaki nüsha Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 8 Temmuz 1336 / Perşembe, Numara 44, Sayfa 3, Sütun 1-2-3 kısmından alınmıştır. Yukarıda günümüz harflerine aktarılmış yazıdan kısmen alınmış orijinalidir)

Türkiye'nin Batı emperyalizmine karşı korunması Rusya'ya yaklaşmakla mümkün görülmüştü. Böylece Türkiye ile Rusya arasındaki dostluk karşılıklı menfaat ilişkisiyle büyüyordu. Türkiye Sovyet Rusya'ya bazı tekliflerde bulunur. Bu teklifler kısmen kabul edilecektir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Rusya'ya gönderdiği birinci teklifnamede Rus hükümetinden T.B.M.M. hükümetini tanımasını, emperyalist saldırılara karşı kendilerini korumak için yardım edilmesini, ortak askerî harekâta bulunulmasını ve Kafkasya yolunun açılmasını isteyecektir.”⁵

Mustafa Kemal, Türk ve Rus uluslarını birleştirecek sağlam barış esaslarının olumlu sonuçlar vereceğinden umutludur. Çünkü Türk ulusu, Batı emperyalizmine karşı yalnız kendi kurtuluş ve bağımsızlığını korumakla kalmamakta, aynı zamanda Batılı emperyalistlerin kuvvetlerini ve Türk milletini emperyalizme vasıta etmelerine engel olmaktadır. Böylece Türk milleti tüm insanlığa hizmet etmektedir. Türkiye'nin Rusya'ya yakınlaşması mecliste yanlış yorumlanmış ve Türkiye'nin komünizm idaresine doğru gittiği kanaati akıllara gelmiştir. Bunun üzerine Hâkimiyet-i Milliye'de Türkiye – Rus dostluğunu açıklayan yazılar başyazı şeklinde neşredilmeye başlanmıştır. Bu yazılarda Komünist Rusya'nın Çarlık yönetimini devirerek komünist idarenin iş başına gelmesi tarihi hadiselerle anlatılarak Türkiye'nin Sovyet Rusya'ya yakınlaşmasının komünist olmamız anlamına gelmediği sadece menfaatlerimizin bunu gerektirdiği anlatılarak halk ve vekiller bilgilendirilmiştir:

“Cihan Harbi bütün dünyayı kanatırken milâdın 1912'nci yılında Sen Petersburg sokakları kanlı cidallere sahne oluyordu. Pek az bir zaman içerisinde bütün Rusya'yı saran bu büyük ihtilâl karşısında Çarlar Hükümeti komünistlere teslim oldu. Uzun asırlar Türk halkına ve Rusya'da sâkin kavimlerin mukadderâtına hâkim olan Çarlar Hükümeti yıkılmış ve Çarlar Sarayı azgın deniz dalgaları gibi kükreyen halkın kanlı ihtilâlleri önünde korkunç bir vaziyete şâhit oluyordu. İhtilâl dalgaları zâlim siyaseti mahrek sarsıntılarla yıkıyordu. Romanlar hanedanının son bedbaht, eski, mağlup Nikolay'ı bir ihtilâl seli içinde boğuluyordu. Yillardır pâyânsız selâhiyetleri ile halkın mukadderâtıyla oynayan Çarların akıbeti bu surette feci bir hal alıyordu. (...) Rusya, sermayeci ve cihangir Garbî iktisadiyle, sosyal yapısı ile ve siyasetiyle devirmek davasındadır. Bu sermayeci ve emperyalist Batı dünyasından çok zararlar gören ve hâlâ da görmekte olan Türkiye için Komünist Rusya pek önemli bir müttefiktir. Türk – Rus dostluğunun iktisâdî ve mâlî sahada bu günkünden daha fazla temasa gelmesi imkânı da mevcuttur. Dostluk bağlarını bir kat daha kuvvetlendirecek olan bu cihete şimdiye kadar pek ehemmiyet verilmediğini görüyoruz. Müttefik Rusya ile bizi hakiki dost hâlinde tutacak iktisâdî ve siyâsî sebepler pek çoktur. Rus dostluğu Garp'la

5- Sonyel, Salâhi Ramadan, Türk Kurtuluş Savaşı ve Millî Politika, TTK Basımevi, Ankara 1986, Cilt II, s. 8

anlaşmamıza ve devam edip giden kanlı harplere memleketimizin tam istiklâli şartıyla nihayet vermemize mani değildir. Nitekim İngiltere'nin ticaret mümessili de şu anda resmen Rusya'da bulunmaktadır. Bazı kimseler komünistlerin Türkiye'ye sirayet edeceklerinden korkuyorlar. Bu telaşa çok acıyoruz. Türkiye içinde komünizm'in yaşanması mümkün değildir. Çünkü sebebi yoktur. Türkiye halkçılığa muhtaçtır ve halkçılığı da zaten kabul etmiştir. Türk ve Rus dostluğu mutlaka iki devletin komünist olmasına bağlı değildir. Türkiye ile Rusya arasında müşterek menfaatler vardır. İşte dostluğumuzun esası budur.”⁶

Hâkimiyet-i Milliyede bu yazı Türk – Rus dostluğunun esasını izah eden önemli bir belgedir. Aslında dostluğumuz müşterek menfaatlerden oluşmaktadır. Hâkimiyet-i Milliyede Rus ordusu ile Türk ordusu arasındaki benzerliğe dikkat çeken Hüseyin Râgıp emperyalizme karşı iki ordunun aynı safta mücadele ettiğini belirttikten sonra Sovyet Rusya'sının İngiltere ile gizli bir anlaşma yapmasını üzüntü ile karşıladığını belirterek Rusya'nın bu konuda bir izâhât yapmasını acilen beklediklerini belirtmiştir:

“Aşyalıların mevcudiyetlerini tanıtan ve menfaatlerini koruyan iki müdafini hatırlamak lazımdır: Millî Ordu – Kızıl Ordu ! Her iki ordu da Avrupa'nın emperyalizmine karşı savaştı. Elhâsıl aynı cesaretle memleketlerine ve aynı cesaretle memleketlerini ve gayelerini istilâyâ gelen cihan haydutlarına karşı aynı safta, birisi kızıl ihtilâl bayrağının zaferini, diğeri al Türk bayrağının namus ve şerefini kurtarmışlardır. Bu amel, isyan ve hiddetinin bundan sonra da aynı tesanüt ve aynı muvaffakiyetle devamını ümit ediyorduk. Fakat bu arzuyu Y. Karasin'in Moskova'ya götürdüğü Sovyet – İngiliz Anlaşmasının şarka ait maddeleri uzun bir istifham işaretinde hayallerimizi çiziyor. Onun için Moskova'dan gelen izâhâtı merak ve ehemmiyetle bekliyoruz.

Hüseyin Râgıp”⁷

Sovyet Rusya için Boğazlar büyük bir önem taşımaktadır. Boğazların Emperyalist Avrupa'nın kontrolünde bulunması Rus gemilerinin serbestçe Akdenize açılmasına engel olması demektir. Üstelik İngiliz ve Fransız savaş gemileri Boğazlardan rahatça geçip Rus limanlarını bombalayabileceklerdir. Bu durum stratejik açıdan Sovyet Rusya için çok tehlikelidir. Bu nedenle Boğazların Türkiye elinde kalması Rusya'nın o dönem menfaatlerine daha uygun olarak düşünülmüştür. Avrupa emperyalistleri ve bugünkü Birleşmiş Milletler görevini üstlenen Cemiyet-i Akvam tarafından, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Boğazların serbestisi için bir nota gönderilmiş ve Boğazların Cemiyet-i Akvam denetimine verilmesi istemiştir. Bu hâdise sadece Türkiye'de değil Rusya'da da büyük bir endişe ile takip edilmiştir. Hâkimiyet-i Milliyede Rus basınından alınan bir yazı yayınlanarak Rusların bu endişelerine yer verilmiştir:

“Ruslar, Boğazların ancak Türkiye'nin elinde bulunması lazım geldiği kanaatindedir ve

6- İzmir Mebusu Mahmud Esat, Türkiye-Rusya Dostluğu, Hâkimiyet-i Milliyeye (Başyazı), 29 Kânûn-ı Evvel 1337 / Perşembe, Numara 391, Sayfa 1, Sütun 1-2

7- Hüseyin Râgıp, Millî Ordu-Kızıl Ordu, Hâkimiyet-i Milliyeye (Başyazı), 14 Şubat 1337 / Pazartesi, Numara 108, Sayfa 1, Sütun 1-2

Cemiyet-i Akvamâ havalesini, anahtarın başka ele verilmesi olarak telakki ediyorlar. Kars (A.A.) Zarbavastok gazetesi İstanbul ve Boğazlar Etrafında serlevhasıyla neşrettiği bir makalede düvel-i itilâfiye tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetine gönderilen son notadan bahsettikten sonra boğazlar meselesine değinerek diyor ki: Kati sulh demek aynı zamanda Boğazların Cemiyet-i Akvam'ın kontrolü altına verilmesi demektir. Birkaç gün evvel: Şark-ı Karib meselesine karışmayacağız, diyen Cemiyet-i Akvam'ın eline bugün tehdit altında olan Çanakkale'nin anahtarı veriyor. Boğazların serbestisi münâsebât-ı beynelmilelin serbestisi demektir. Loyd Corc: Boğazların serbestisi medeniyet için elzemdir, diyor. Hangi serbestiden bahsediyorlar? İktisâdî münasebât mı, kimsî mi, hususî mi? Burada denizaltıların ve gemilerin serbest geçişleri söz konusudur. Burada Odesa, Batum ve Sivastopol'un topa tutulması meselesi gündeme geliyor. Loyd Corc için Karadeniz sırf harp nokta-i nazarı itibariyle değerlidir. Biz meseleyi sulhla halletmek istiyoruz. Bu kadar parlak zaferlerden sonra Türkiye'nin Boğazları Cemiyet-i Akvam'ın elinde bırakmaya razı olması cidden garip olur, denilerek makaleye hitam verilmektedir.⁸

Millî Mücadele'miz devam ederken gösterdiğimiz kahramanlıklar ve başarılar Rusya tarafından ciddiyetle takip edilmiştir. Rusya, Türkiye'yi nüfuzlu bir ülke olarak tanımış ve başarılarımızın devamını arzu etmiştir. Rusça yayımlanan Komünist gazetesi Kafkaslar ve Türkistan'ın istikbâlinin Türkiye'nin Millî Mücadele'deki başarısına bağlı olduğunu belirtmiştir:

"Bakü'de yayımlanan Komünist gazetesi Türkiye'nin Rusya ve cihan inkılâbı için pek ehemmiyetli olduğunu bildiriyor. Gazetede âtidedeki şu sözlere yer veriyor: Türkiye, Müslüman ülkeler nezdinde büyük bir nüfuza sahiptir. Bugün bizim Kafkasya'da ve Türkistanda muhkem bir vaziyete sahip bulunmamız ancak Türkiye'nin bizimle beraber bulunması ile kâimdir."⁹

Türkiye Sovyet Rusya için önemli bir ülkeydi. Osmanlı'nın yerini modern Türkiye almış ve hemen her konuda yenilikler yapılmıştı.¹⁰ Modern Türk halkı bu sürecin devamında yeni bir egemenlik kurmuştu. Bu ortamda Türkiye ile ilk sulh yapan ülke Sovyet Rusya olmuştur. Sovyet Rusya ile Moskova Anlaşması imzalanmış ve bu tarihten takriben yedi ay sonra Kafkasyadaki devletler ve Rusya ile Kars Anlaşması yapılmıştır. Bir hafta sonra da Fransa ile ilişkiler bahsinde değindiğimiz gibi Fransa ile TBMM hükümeti arasında Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Rusya ile yaptığımız Moskova Anlaşmasıyla doğu sınırlarımız emniyet altına alınmış ve birliklerimizi güneydoğuya kaydırılarak Fransızlara karşı daha güçlü olarak savaşılmış ve büyük bir zafer kazanılmıştır. Bu zaferi kazanmamızda Rus sınırlarımızın emniyet altına alınması önemli bir etken olmuştur.

8- İmzasız, Rusya'nın Boğazlardaki Nokta-i Nazarı, Hâkimiyet-i Milliye, 16 Teşrin-i Evvel 1338 / Pazartesi, Numara 635, Sayfa 2, Sütun 3-4

9- İmzasız, Türkiye ve Rusya Münasebâtı, Hâkimiyet-i Milliye, 15 Kânûn-ı Sâni 1337 / Cumartesi, Numara 97, Sayfa 2, Sütun 3-4

10- Bu konuda detaylı bilgi için bkz Metin Akis, Osmanlı Kadı Sicillerine Göre 16. Yüzyılın İkinci Yarısında Antep'te Sosyal Yaşam İçerisinde Kişileri Kandırmaya Yönelik Hareketler ve Dönemlere Göre Değişimi, Yalan Kitabı, Kitabevi Yay, İstanbul 2015, s. 270

Ardından Fransızlarla yaptığımız Ankara Anlaşmasıyla da güney sınırimız emniyet altına alınınca bütün birliklerimiz Batı Cephesi'ne kaydırılmış ve Yunanlılara karşı büyük zaferler kazanılmıştır. Bütün bunlardan şu sonucu çıkarıyoruz: Moskova Anlaşması yeni zaferler için bir tetikleyici olmuş ve sulh muahedelerine zemin hazırlamıştır. Moskova ile imzaladığımız sulh muahedesi Hâkimiyet-i Milliyede bütün ayrıntılarıyla yayımlanmıştır:

“Moskova’daki Heyet-i Murahhasamız ile Rus – Sovyet hükümeti murahhasları arasında bir müddet evvel başladığımız ve âhıran imza ettiğini evvelki günkü nüshamızda haber verdiğimiz muhadenet muâhedenâmesinin metnini aynen derc ediyoruz.”¹¹

Cümleleri ile baş sayfadaki yazının altında Rıza Nur ile Yorgi Çiçerin’in isimleri yer almıştır. Bu muâhedenâme ile Türkiye’nin doğu sınırları güvence altına alınmıştır. Anlaşmanın birinci maddesinde TBMM hükümetinin tanımadığı anlaşmaları, Sovyetlerin de tanımayacağı ve taraflardan birine zorla imzalatılan bir uluslararası vesikanın diğer tarafça da kabul edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Yine birinci maddede Türkiye deyimini ile Misâk-ı Milli sınırları içinde kalan toprakların anlaşıldığı ve bu toprakların Kars ve Ardahan’ı da kapsadığı kabul edilmiş; Batum ve çevresi ise Gürcistan’a bırakılmıştır. (mad.2). Bu, Türkiye’nin Misâk-ı Milliden verdiği ilk ödün olmuştur. Boğazlar sorunu ise Karadeniz’e sahili bulunan devletlerin temsilcilerinin katılacakları bir anlaşmada çözümleneceği karara bağlanmıştır. Ancak Boğazların bütün devletlerin ticaret gemilerine açılması ilke olarak benimsenmiştir. Türkiye’nin İstanbul üzerindeki egemenlik haklarını sınırlayan karar alınmayacağı da hükme bağlanmıştır. (Mad. 5). Ayrıca her iki devlet arasında yapılmış olan bütün eski anlaşmalar hükümsüz olarak ilân edilmiştir. Böylece Çarlık Rusya ile yaptığımız mâlî yükümlülük getiren anlaşma iptal olmuş ve kapitülasyonlar da her iki devlet arasında kaldırılmıştır. Bu anlaşmadan evvel Hâkimiyet-i Milliyede Sovyet Rusya hakkında neşredilen yazılarda Türkiye’nin Rusya açısından önemi vurgulanmış ve karşılıklı menfaatlerimizin olduğu belirtilmiştir. Hüseyin Râgıp tarafından kaleme alınan yazılarda Rusya’nın bizim için önemli bir müttefik olduğu da belirtilmiştir:

“Türkiye – Sovyet hükümetleri şimdiye kadar birbirlerini hem politikaları, hem de ordularıyla ile vikâye ettiler. Büyük Millet Meclisi, itilâf haydutlarının istilâsına azamî derecede mukavemet eden bir siyaset takip etmemiş olsaydı, Şark’ta İngiliz nüfuzu şimdiye kadar çoktan Anadolu’ya geçmiş, Kafkasya’yı dahi aşarak Rus ihtilâlini en tehlikeli hududundan tehdit etmiş olacaktı. (...) Sovyet Rusya’sının millî davamıza bilâvasıta yardım eden bu siyaseti, Kızıl Orduların Verankile karşı gösterdikleri muvaffakiyetle kuvvet buldu. Verankil hâreket-i askeriyesinde muzaffer olsaydı, İtilâf Devletleri şimalden yapacakları tazyik ile Kafkas Hükümetlerini aleyhimize daha kolay ve daha müessir bir surette tahrik edebileceklerdi.”¹²

11- Rıza Nur – Yorgi Çiçerin, Türk-Rus Muahedenâmesinin Metni, Hâkimiyet-i Milliye, 25 Mart 1337 / Cuma, Numara 142, Sayfa 1, Sütun 5-6

12- Hüseyin Râgıp, Türkiye-Sovyet Dostluğu, Hâkimiyet-i Milliye, 21 Şubat 1337 / Pazartesi, Numara 114, Sayfa 1, Sütun 1-2

تورکيا وسووييت حكومتلري شيمدى به
قادار يررلرشي هم-بوليتيكلرئ ، هم ده
اووه ولرله وقايه ليتدرلر. يوروك ملت مجلسي
اشلاق حيدرلرينك استيلاسه اعظمي
درجه ده مقاومت ايدن برسسيات كدتيب
ايميش اولسيدي، شرق ده انكليز نفوذى
شيمدى به قادار چوقدين اناطولونى كيمش ، قاقا
سيانى آشوق، روس اختلالنى اك نهلكلى
حدودكن سديد ايتش اولاجىدى ..

(Yukarıdaki nüsha Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin 21 Şubat 1337 / Pazartesi, Numara 114, Sayfa 1, Sütun 1-2 kısmından alınmıştır. Yukarıda günümüz harflerine aktarılmış yazıdan kısmen alınmış orijinalidir.)

Sovyet Rusya'sı bu dönemde Türkiye'nin yanında yer alacağını açıklamıştır. Türkiye'ye her konuda destek olacaklarını ifade etmişlerdir.¹³ Bu destek Rusya'nın dost ve müttefik bir ülke olarak Türkiye'nin yanında yer aldığı resmini ortaya çıkarmıştır. Hâkimiyet-i Milliye'de Sovyet Rusya ile ilgili yazılarda, Rusya'nın 1914'ten önce Boğazlar ve İstanbul hâkimiyeti yüzünden Osmanlı'ya husumet beslediği fakat 1920'den sonra Anadolu'da yeni bir hükümetin tesisinden sonra menfaat birliği oluşmasıyla Türkiye'nin önemli bir müttefiki olduğu vurgulanmıştır. Türkiye, Rusya'yı Avrupa'nın yayılmacı politikalarına karşı denge stratejisi izlemek amacıyla dost ve müttefik bir ülke olarak görmüştür.

SONUÇ

Sovyet Rusya ile Türkiye arasındaki münasebetler Milli Mücadele yıllarında karşılıklı dostluk ortamında gelişerek devam etmiştir. Mustafa Kemal Milli Mücadeleyi yönetirken ve daha sonrasında Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktaydı ve bu yazılarında Rusya ile ikili ilişkilerin önemine dikkat çekmekteydi. Gazete aynı zamanda Milli Mücadele'nin yayın organı olması münasebetiyle de önem taşımaktaydı. Bu durumda Mustafa Kemal özellikle Batı emperyalizmine karşı Rusya ile ilişkileri sıcak tutmak istemekteydi. Yine bu yıllarda Hâkimiyet-i Milliye'de eli kalem tutan ve o sıralarda Ankara'da bulunan Hüseyin Râgıp ve Rıza Nur gibi siyasetçi ve yazarlar da Türkiye Rusya dostluğunu yazılarıyla savunmuşlardır.

13- Bu konuyla ilgili olarak bkz: Kâmuran Gürün, Türk-Sovyet İlişkileri, Türk-Sovyet İlişkileri, T.T.K.B., Ankara 1991, s. 59. Yine Mehmet Saray, Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

KAYNAKÇA

- Akis, Metin (2015). Osmanlı Kadı Sicillerine Göre 16. Yüzyılın İkinci Yarısında Antep'te Sosyal Yaşam İçerisinde Kişileri Kandırmaya Yönelik Hareketler ve Dönemlere Göre Değişimi, Yalan Kitabı, Kitabevi Yay, İstanbul
- Akis, Metin, (2007). XVI. Yüzyılda Ayntab Sancağında Ticaret ve Sosyal Zümreler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, 38. ICANAS Bildirileri Kitabı, Ankara 2007
- Gürün Kâmuran, Türk-Sovyet İlişkileri, Türk-Sovyet İlişkileri, T.T.K.B., Ankara 1991
- Hüseyin Râgıp, Türkiya-Sovyet Dostluğu, Hâkimiyet-i Milliye, 21 Şubat 1337 / Pazartesi, Numara 114, Sayfa 1, Sütun 1-2
- İmzasız, Rusya'nın Boğazlardaki Nokta-i Nazarı, Hâkimiyet-i Milliye, 16 Teşrin-i Evvel 1338 / Pazartesi, Numara 635, Sayfa 2, Sütun 3-4
- İmzasız, Türkiya ve Rusya Münasebâtı, Hâkimiyet-i Milliye, 15 Kânûn-ı Sâni 1337 / Cumartesi, Numara 97, Sayfa 2, Sütun 3-4
- İmzasız, Sovyet Rusya'sı Zaferimizi Tebrik Ediyor, Hâkimiyet-i Milliye, 8 Nisan 1337 / Cuma, Numara 154, Sayfa 1, Sütun 2-3
- Mustafa Kemal, Türkler ve Müttehid Rus Cumhuriyeti Münasebeti, Hâkimiyet-i Milliye, 8 Temmuz 1336 / Perşembe, Numara 44, Sayfa 3, Sütun 1-2-3
- İzmir Mebusu Mahmud Esat, Türkiya-Rusya Dostluğu, Hâkimiyet-i Milliye (Başyazı), 29 Kânûn-ı Evvel 1337 / Perşembe, Numara 391, Sayfa 1, Sütun 1-2
- Hüseyin Râgıp, Millî Ordu-Kızıl Ordu, Hâkimiyet-i Milliye (Başyazı), 14 Şubat 1337 / Pazartesi, Numara 108, Sayfa 1, Sütun 1-2
- Rıza Nur – Yorgi Çiçerin, Türk-Rus Muahedenâmesinin Metni, Hâkimiyet-i Milliye, 25 Mart 1337 / Cuma, Numara 142, Sayfa 1, Sütun 5-6
- Saray, Mehmet, Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- Sonyel, Salâhi Ramadan, Türk Kurtuluş Savaşı ve Millî Politika, TTK Basımevi, Ankara 1986, Cilt II, s. 8

Makalede Hâkimiyet-i Milliyede Yazıları alıntılanan ama günümüzde pek isimleri bilinmeyen yazarlar hakkında bilgi:

HÜSEYİN RAĞIP

Hüseyin Rağıp Baydur, 1890 Rodos doğumludur. 1955'te Londra Büyükelçisi iken vefat etmiştir. 1921 yılında Hâkimiyet-i Milliyede gazetesi yöneticiliğine getirilmiştir. Roma ve Washington büyükelçiliğinden sonra II. Dünya Savaşı yıllarında Rusya büyükelçiliğine atanmıştır. Daha sonra Londra Büyükelçiliği yapmıştır. İlk Milli Eğitim Bakanlarımızdan Dr. Reşit Galip'in kardeşidir. Dr. Reşit Galip ise *Türk'üm, Doğruyum, Çalışkanım* ile başlayan Andımız'ın yazarı olarak bilinir. Bir dönem Komünizmi savunduğu iddiasıyla talihsiz iftiraya uğramış bir diplomattır.

*"Ancak belirtelim ki Hüseyin Rağıp Baydur bugün yaşamak talihsizliğine uğramış olsa ve aynı örüşleri dile getirseydi eski yazılarından (hatta yazmadıklarından ve söylemediklerinden) fakat yazabileceği ve söyleyebileceği farz edilenlerden) ötürü bile komünistlik ithamıyla hesap vermekten ve iftiralara uğramaktan yakasını kurtaramazdı."*¹⁴

Hüseyin Rağıp, Türkiye Rusya ilişkilerini büyükelçi iken yakından takip etmiş ve Türkiye'nin siyasî çizgisini belirlemiştir.

RIZA NUR:

Dr. Rıza Nur, Hâkimiyet-i Milliyede peyderpey yazılar yayımlamıştır. Rusya ile olan münasebetlerimizle ilgili olarak 1921'de Moskova'ya gitmiş ve Türk Rus ilişkilerine yeni bir yön çizmiştir. Türkçülük fikrine sadakatle bağlanmış ve eserlerinde Türk idare tarzı ve Türk kültürü ile alakalı bilgiler vermiştir. Dr. Rıza Nur:

'Sinop'ta doğdu. İmamoğlu diye bilinen bir aileden kunduracı Mahmud Zeki Efendi'nin oğludur. İlk öğrenimini burada yaptı, rüşdiye tahsilinden sonra İstanbul'a gitti. Soğukçeşme Rüşdiyesi'ne yazıldı ve on altı yaşında burayı bitirdi. Aynı yıl Tıbbiye İdadîsi'ne girdi ve Askerî Tıbbiye'den yüzbaşı doktor olarak mezun oldu. (...) 1907'de cerrahî profesörü, 1908'de binbaşı oldu.

Mondros Mütarekesi'nden sonra İstanbul'a dönerek son Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'na Sinop mebusu olarak girdi. Meclis dağıtılınca Ankara'da toplanan Büyük Millet Meclisi'ne katıldı. Millî Mücadele hükümetlerinde Maarif (1920-1921), Sıhhiye ve Muâvenet-i İctimâiyye vekili sıfatıyla bulundu, bir süre Hariciye Nezâreti'ne vekâlet etti. 1921'de fevkalâde murahhas sıfatıyla Moskova'ya gitti. (...) Daha sonra Türk tarihi ve Türkoloji sahalarında çalıştı. (...)

14- Prof. Dr. Muammer Aksoy, Atatürk ve Sosyal Demokrasi, Gündoğan Yayınları, Ankara 1997, s. 49

Türkçü bir dergi olan *Tanrıdağ*'ı çıkardı (on sekiz sayı, 1942), *Tasvir-i Efkâr*'da yazılar yazdı (...) Rıza Nur, mezar taşı üzerinde Orhon alfabesiyle adının yazılmış olmasının da işaret ettiği gibi kendini katıksız Türk sayar. (...) *Çocuğu olmadığından Nihal Atsız'ı mânevi evlât edinmiştir*.¹⁵

Millî Mücadele'ye katılmış ve yeni kurulan Türkiye'nin fikrî temellerini atmış olan Dr. Rıza Nur, Türkiye ile Rusya münasebetleri hakkında Hâkimiyet-i Milliye'de yazılar kaleme almıştır.

MAHMUT ESAT:

Mahmut Esat Bozkurt, 1892'de Kuşadası'nda doğmuş, Kuva-yı Milliye'ye katılmış ve 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde milletvekili olmuştur. "*Yenigün ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerinde Türkiye halkının toplumsa, ekonomik siyasal ve kültürel sorunları ve bunların çözüm yolları üzerine yazılar yazmıştır*."¹⁶ Mahmut Esat'a Bozkurt soyadını Atatürk vermiştir. Mahmut Esat Hâkimiyet-i Milliye'deki yazılarıyla Millî Mücadele'ye ve uluslararası ilişkilerimize yön vermiştir.

15- <https://islamansiklopedisi.org.tr/riza-nur>. Siteye erişim tarihi: 03.12.2019

16- Kemal Arı, Ölümünün 50. Yılında Mahmut Esat Bozkurt Sempozyumu (Bildiriler, Tartışmalar) Kuşadası 21 Aralık 1993, S.193 https://ataturkilkeleri.deu.edu.tr/pdf/cilt2sayi4.5/c2_s4-5_kemal_ari.pdf. Siteye erişim tarihi: 03.12.2019